

УДК 339.923(477)

Майданик О. О.

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА ЄС: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті порушено питання щодо місця України в європейських інтеграційних процесах. У цьому контексті розглянуто стан взаємовідносин Європейського Союзу та України до прийняття Спільної стратегії Європейського Союзу щодо України і позитивні моменти щодо поглиблення співпраці та майбутнього членства України в ЄС у зв'язку з прийняттям вищезгаданої стратегії.

Нині Україна перебуває, сказати б, у процесі відновлення свого європейського обличчя. Неприпустимим слід вважати те, що держава продовжуватиме належати до Європи лише географічне, оскільки, за словами керівника зовнішньополітичного відомства України п. Зленка, визначення "країна СНД" або "пострадянський простір" не надають Україні ані історичної перспективи, ні прагнень, ні самовизначення".

У сучасному світі значного поширення набули ідеї інтеграції. Головним виразником таких ідей у Європі виступає сьогодні Європейський Союз (ЄС), лідерство якого серед провідних інтеграційних організацій світу можна вважати беззаперечним. Саме на базі Римського договору про утворення Європейського Економічного Співтовариства почалося втілення в життя гасла об'єднання Європи, яке вже має кількасотрічну історію. З того часу європейська спільнота стала яскравим прикладом поєднання постійно зростаючого рівня безпеки і одночасного поліпшення життєвих стандартів суспільства. Євросоюз є на сьогодні провідним механізмом поєднання інтересів переважної більшості європейців у їхньому прагненні безпеки й процвітання, тож і вибір України, зроблений на користь інтеграції в Європу, є природним.

Інтеграція в Європу і майбутнє членство в ЄС давно вже стали пріоритетом зовнішньої політики Української держави [1], хоча слід було б уже говорити про перехід цього питання із розряду суто зовнішньополітичних до таких, які визначають і внутрішньодержавне життя. Інші варіанти утвердження нашої держави на міжнародній арені, як от розвиток інтеграційних процесів у рамках СНД, нейтралітет України, створення нового субрегіонального економічного утворення цілком поза зв'язками з ЄС та його країнами-членами хоч і мають право на існування в межах теоретичних розробок, але вважаються мало реальними та недоцільними.

У світлі майбутнього розширення ЄС на схід для України є важливим не допустити утворення в Європі нових ліній розподілу, коли нові члени Союзу практично "переходитимуть на правила спілкування, визначені статусом ЄС", що ускладнить вихід українських товарів на ринки країн — майбутніх членів ЄС. Тобто, недалеко майбутнє погрожує нам виникненням проблем у торгових стосунках із нашими безпосередніми західними сусідами, які готуються до вступу в Співтовариство, хіба що за винятком Польщі, яка зайняла особливу позицію.

Дійсно, інтеграція України в ЄС постає як об'єктивна необхідність, але важливо при цьому з'ясувати чи реальне її здійснення на даному етапі, якщо ж ні — то в яке русло слід спрямовувати розвиток стосунків України зі Співтовариством, якими є і будуть напрямки співпраці для досягнення поставленої мети у далекоюсяжній перспективі.

В контексті вищесказаного варто згадати, що держава на схід від ЄС отримали потенційне право у майбутньому приєднатися до Співтовариства відповідно до положень Маастрихтської угоди 1992 року. Основними вимогами, які ставляться при цьому, є забезпечення функціонування у державі ринкової економіки, імплементація в національне законодавство правових принципів Співтовариства. Процес вступу до ЄС можна умовно поділити на такі етапи:

укладення угоди про партнерство і співробітництво;

укладення угоди про вільну торгівлю;

набуття статусу асоційованого члена;

повне членство у Співтоваристві [2].

Досі асоційованими членами ЄС, які є потенційними його повними членами, стали: Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словенія, Словаччина, Угорщина. Ці країни уклали з ЄС так звану Європейську угоду, що чітко регламентує параметри, яких слід досягти асоційованим членам для вступу до Євросоюзу. Кожна з перелічених країн тією чи іншою мірою здійснює нині

підготовчі до вступу заходи. Ці країни можна розподілити на дві категорії — країни, які вже "дозріли" до переговорів про вступ, та країни, які ще не досягли встановлених критеріїв [3].

Серед першої групи (до неї увійшли Польща, Угорщина, Чехія, Словенія, Естонія) найбільші шанси мають перших три із перерахованих асоційованих членів. Поряд з державами, які уклали Європейську угоду, існує й третя група держав, які бажають вступити в СС, але не мають на це значних шансів. Сюди можна віднести Хорватію, Албанію, Македонію, Росію та, на жаль, і Україну. Ситуація в політичній, економічній, соціальній, культурній сферах, яку ми можемо сьогодні спостерігати в Україні, явно не відповідає критеріям участі у СС, тому з цього боку взаємовідносини України з Євросоюзом слід розглядати саме у перспективі досить віддаленого у часі вступу до СС, а наголос слід робити саме на розвитку і вдосконаленні механізмів співпраці, встановлених угодами між Україною та СС, серед яких беззаперечно виділяється Угода про Партнерство і Співробітництво (надалі УПС) між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 р., яка вступила в силу з 1 березня 1998 р.

У даній угоді сторони виклали взаємні зобов'язання у 109 статтях, п'яти додатках, одному протоколі й кількох спільних деклараціях. УПС було укладено на початковий період у десять років з можливістю продовження її дії. Сторони, наприклад, визначили такі основні напрями розвитку торгово-економічних відносин України з країнами ЄС, як більш вільний доступ на єдиний ринок ЄС української продукції через отримання відповідних квот на ввезення товарів, імпорт яких до країн Співтовариства обмежено; можливість створення зони вільної торгівлі з ЄС в Україні; проведення заходів щодо поступового наближення системи державного регулювання до вимог ЄС. Поряд з цим Угода робить фокус на розвитку співпраці у сферах інтелектуальної власності, навколишнього середовища, ядерної безпеки та енергії. З набранням Угодою чинності у 1998 році почали свою діяльність щодо її реалізації передбачені нею органи: Рада і Комітет з питань співробітництва між Україною та ЄС, відповідні підкомітети та Комітет парламентського співробітництва [4].

Основними формами співробітництва України та СС на сьогодні є технічна допомога, торгівля та інвестиційна діяльність. СС є, по суті, найбільшим міжнародним донором для України. За час з 1991 до 1999 року загальний розмір наданої допомоги досягнув чотирьох мільярдів доларів (\$1,5 млрд від ЄС та \$2,5 млрд від держав-членів), яка включила технічну допомогу через програму TACIS, гуманітарну допомогу, макро-фінансову допомогу. Пріоритетами допомоги, що надається в межах програ-

ми TACIS, є ядерна безпека та захист довкілля, реструктуризація державних підприємств, розвиток приватного сектора економіки.

Щодо торгівлі, то хоча СС є основним торговельним партнером України поза Співдружністю Незалежних Держав (так, у 1998 році на частку ЄС припало 18 % зовнішньоторговельного обороту України), для ЄС торговельні потоки з Україною видаються незначними (0,42 % загальної торгівлі ЄС). Крім того, в останні роки Україна переживає стан постійного дефіциту у торгівлі з СС. Так, у 1997 році перевищення імпорту над експортом склало 1,549 млн доларів і лише протекціоністські заходи дозволили у 1999 році скоротити його втричі [5].

Щодо прямих іноземних інвестицій країн СС в Україну, то вони не вельми значні порівняно з іншими країнами Центральної та Східної Європи. Ситуація пояснюється високим рівнем ризикованості операцій на ринку України, що робить її непривабливим інвестиційним ринком для Євросоюзу. Шлях до покращення становища і шлях України до Європейського Союзу лежить сьогодні в царині внутрішніх соціально-економічних та політико-адміністративних перетворень відповідно до "Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу", затвердженої указом Президента України від 11 червня 1998 року і своєї відповіді СС на намагання України, що міститься у "Спільній стратегії Європейського Союзу щодо України" (надалі Спільна стратегія), ухваленої на Гельсінському самміті Євросоюзу 11 грудня 1999 року [6].

Розрахована на чотирирічний термін Спільна стратегія, як і УПС, не говорить про перспективи приєднання України до ЄС, але, разом з тим Європейська рада вперше визнає "європейські прагнення України" і вітає її "проєвропейський вибір". Документ засвідчує неготовність Євросоюзу до розгляду на даному етапі питання щодо майбутніх перспектив членства України в СС, але, що важливо, пропонує нові сфери і можливості для якісного покращення двосторонніх відносин, для поглиблення співпраці, що за умов їх відповідного використання уможливають вступ України до ЄС. І хоча юридична природа Угоди про партнерство та співробітництво як двостороннього акту та спільної стратегії як одностороннього є дещо відмінною, Спільна стратегія містить момент позитивних зрушень у двосторонніх стосунках. Ось чому, розглядаючи перспективи співпраці України та ЄС, слід проаналізувати деякі положення Спільної стратегії порівняно з УПС, яка до цього часу залишалася основним документальним чинником, що визначав відносини нашої держави з Євросоюзом.

Стратегія більш конкретно розглядає цілі та методи співпраці з Україною, визнаючи її європейські прагнення. Сприятливим фактором є те, що для конкретних заходів вже встановлено часові рамки.

Щодо торговельно-економічних стосунків та процесу економічних перетворень в Україні Стратегія дещо перегукується з УПС. Новим є те, що ЄС твердо зобов'язується підтримати зусилля України зі створення середовища, сприятливого для ділової діяльності, підтримуватиме Україну у здійсненні соціально-економічних реформ. На здійснення реальної підтримки економічних реформ в Україні ЄС вже надав Україні статус країни з ринковою економікою в рамках ініціації і проведення антидемпінгових розслідувань ЄС.

Щодо сфери зовнішньої політики та політичної безпеки в Європі, то Стратегія ЄС пропонує багато нових елементів у порівнянні з УПС, підкреслюючи зацікавленість у збереженні та посиленні стабілізуючої ролі України в регіоні, а саме:

створюючи можливості організації на засіданнях Трійки ЄС за участю України в рамках робочих груп діалогу експертів з роззброєння, нерозповсюдження й експорту звичайних озброєнь;

співпрацюючи у виробленні спільних міжнародних політичних ініціатив щодо запобігання конфліктам та дій в умовах кризових ситуацій у країнах та регіонах, суміжних з Україною.

Позитивні зрушення помітні у порівнянні з УПС й у сфері юстиції та внутрішніх справ. Це удосконалення візової політики Україна—ЄС, започаткування регулярного діалогу між органами юстиції України та ЄС; співробітництво європолу та українських правоохоронних органів; модернізація пунктів перетину кордону України з її західними сусідами; запровадження неформальної мережі для удосконалення обміну та аналізу інформації в галузі юстиції та внутрішніх справ.

У напрямі гуманітарного співробітництва ЄС обіцяє підтримку зусиль України щодо виконання її міжнародних зобов'язань (наприклад, норм і вимог Ради Європи); налагодження контактів між ОМбудсменами країн-членів ЄС та України; внесок у розвиток вільних мас-медіа (через співробітництво журналістів та їхніх організацій); поглиблення наукових, студентських, молодіжних обмінів; підтримка програм партнерства між національними,

регіональними і місцевими організаціями та іншими інституціями.

Спільна стратегія ЄС щодо енергетичного сектора, екології не виходить за межі проголошених раніше ініціатив ЄС, за винятком хіба що того, що в екологічній сфері ЄС зобов'язується підтримати зусилля, спрямовані на послаблення шкідливого впливу екологічної ситуації в Україні на здоров'я населення, реформу комунальних служб, що відповідають за природоохоронні послуги; покращення поінформованості України з екологічних питань в рамках проведення в Києві конференції "Довкілля для Європи". Визначною подією, яка певною мірою вже реалізувала ініціативи ЄС у цій сфері, стало закриття ЧАЕС у грудні 2000 року.

Тож, роблячи висновок зі всього вищенаведеного, слід визнати важливість для України реалістичної концепції побудови відносин з ЄС, яка ґрунтувалася б на тому, що в коротко- та середньостроковій перспективі взаємовідносини України і ЄС полягали, передусім, у тісній співпраці з метою досягнення тих самих критеріїв розвитку, які встановлені для наших сусідів, щодо яких вже розглядається питання членства в ЄС. Треба визнати, що хоча наміри України щодо інтеграції є серйозними, держави ЄС на цьому етапі вважають пропозицію України навіть щодо асоційованого членства "досить передчасною". Україні дали зрозуміти, що вона "повинна навчитися ходити до того, як почати бігати".

З дотриманням шляхів розвитку, передбачених УПС та Спільною стратегією, можемо очікувати в майбутньому змін у ставленні до України, визнання за нею можливості вступу до Співтовариства. Цей процес безперечно буде тривалим, і не останнім фактором його успішності є мобілізація всього суспільства, кардинальна зміна його свідомості. Курс на інтеграцію не повинен залишитися суто декларативним. Надзвичайно важливими при цьому є постійна увага й аналіз процесів, що відбуваються в Європі, перегляд з огляду на них української позиції, особливо у світлі можливої зміни сутності Співтовариства у зв'язку з приєднанням до нього нових держав.

1. Тарасюк Б. Передмова // Політика і час (спецвипуск: Україна і європейська інтеграція).— 2000.— № 3—4.— С. 4.; Мотова Ю. Анатолій Зленко: "зовнішня політика повинна працювати на внутрішню" // Дзеркало тижня.— 2001.— 20 січня.— С. 1, 5.
2. Татам А. Право Європейського Союзу: підручник для студентів вищих навчальних закладів / Переклад з англійської.— К.: "Абрис", 1998.— С. 351—358, 373—374.
3. Фамін С. Розширення ЄС на Схід: "рівні" та "рівніші" // Політика і час.— 1999.— № 3.— С. 20—21.

4. Відповідно до тексту Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, наведеного на Інтернет-сайті <http://www.rada.kiev.ua>
5. За статистичними даними Євростату, наведеними на Інтернет-сайті <http://europa.eu.int/eurostat.html>.
6. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України // Політика і час (спецвипуск: Україна і європейська інтеграція).— 2000 — № 3—4 — С. 15—26.

Maidanyk O. O.

**COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND EU:
PRESENT SITUATION AND PROSPECTS**

The question considered in the article is about the place that Ukraine occupies in the processes of European integration. In this context, the review is given for the state of relationships between the European Union and Ukraine before the adoption of Common Strategy of the European Union on Ukraine; and also for the positive moments concerning the intensification of the cooperation and future membership of Ukraine in EU in connection with the adoption of the abovementioned Strategy.